

Семеновська Лариса Аполлінаріївна,
д. пед. н., професор кафедри загальної педагогіки та
андрагогіки, Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка,
larysasemenovskaya@gmail.com;

Кікто Світлана Михайлівна,
к. пед. н., директор відокремленого структурного підрозділу,
Київський індустріальний фаховий коледж Київського
національного університету будівництва і архітектури,
svetlanakikto@ukr.net

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ДОСВІДУ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЗАСОБОМ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ

Новітні інтеграційні процеси соціально-економічного розвитку нашої держави потребують теоретичного осмислення та якісного оновлення системи професійної підготовки майбутніх фахівців. Стратегічні документи ЮНЕСКО «Дослідження в освіті та перспективи майбутнього навчання: яка педагогіка потрібна для XXI століття» (2015), Ініціатива ЮНЕСКО «Майбутнє освіти» (2019), «Освіта у світі після COVID» (2020), а також Закони України «Про вищу освіту (2014 р.)», «Про освіту» (2017 р.), «Про інноваційну діяльність» (2012), «Про наукову і науково-технічну діяльність» (2021 р.) та інші освітні документи висувають перед педагогами цільові орієнтири, що пов'язані із постійним удосконаленням професійної компетентності, розвитком особистісних якостей, які сприяють творчій самореалізації в освітній сфері.

Сучасний вимір навчальної взаємодії у вищій школі також детерміновано розробкою нових підходів до визначення базових компетентностей особистості. Результати досліджень міжнародної організації «The Partnership for 21st Century Skills» (P-21) дали можливість визначити компетентності поглибленого навчання, які було названо компетентностями навчання у XXI столітті – «4 C» навчання у XXI столітті «The Four Cs of 21st century learning»: колаборація (collaboration); спілкування (communication); критичне мислення (critical thinking); творчість (creation).

У руслі визначення стратегічних пріоритетів педагогічної взаємодії комунікативні уміння потрактовано як: чітке спілкування, тобто ефективне формулювання думок та ідей, з використанням усних, письмових та невербальних комунікативних навичок у різних формах та контекстах; ефективне слухання, за допомогою якого розшифровуються значення, включаючи знання, цінності, ставлення та наміри; використання спілкування для досягнення цілого ряду цілей (наприклад, для інформування, повчання, мотивації та переконання); використання різних засобів масової інформації та технологій, які апріорі дають можливість оцінити вплив та їх ефективність в різноманітних середовищах (включаючи багатомовні та багатокультурні).

Однією з важливих проблем підготовки майбутніх фахівців у закладі вищої освіти є становлення їх соціально-професійного досвіду, формування навичок якісної фахової діяльності. Віддаленість освітньої практики і теоретичної підготовки зумовлюють формалізм знань і складність їх застосування. У зв'язку з цим виникає необхідність розробки принципово нових педагогічних форм, методів і технологій, що дозволяють проектувати й реалізовувати процес підготовки фахівця як послідовну трансформацію навчання в професійну діяльність. У сучасних умовах фахова підготовка повинна будуватися в такий спосіб, щоб майбутні спеціалісти завжди були свідомі щодо можливостей креативного застосування отриманих знань у практичній сфері.

Досягненню вказаних орієнтирів сприяє використання інтерактивних методів навчання і викладання, оскільки забезпечення навчальної взаємодії між викладачем і студентами є важливою умовою становлення соціально-професійного досвіду майбутніх фахівців.

Проблема використання інтерактивних методів навчання і викладання досліджувалася в різних напрямках: психологічні засади феномену – активність людини, механізми активізації її навчально-пізнавальної діяльності (Б. Ананьєв, Л. Виготський, А. Леонтьєв, С. Рубинштейн та ін.); філософські основи міжособистісної взаємодії – розкриття її діалогічної сутності,

з'ясування соціальних і культурологічних закономірностей розвитку тощо (В. Андрущенко, М. Бахтін, В. Біблер, О. Бодальов, В. Кремень та ін.); різноманітні педагогічні аспекти – розкриття методологічного підґрунтя педагогічної взаємодії, виявлення й систематизація теоретичних ідей інтерактивного навчання, визначення організаційно-педагогічного інструментарію впровадження інтерактивних методів навчання в освітню практику (Н. Волкова, М. Гриньова, І. Зимня, О. Киричук, Н. Кононец, В. Кухаренко, С. Сисоєва та ін.).

Інтерактивні методи передбачають проблемне навчання за допомогою дії, навчання у співпраці студентів із викладачами, а також один з одним; дозволяють задіяти не лише свідомість особистості, але й її почуття, емоції, вольові якості. Окрім підвищення ефективності засвоєння дидактичного матеріалу, дані методи дозволяють уникнути одноманітності у викладанні, допомагають пробудити інтерес студентів до навчальних дисциплін.

Учені акцентують увагу на особливостях інтерактивних методів, які забезпечують принципово іншу побудову взаємодії викладача і студента: по-перше, вони завжди пов'язані із «зануренням» студента в ситуацію професійної діяльності, що передбачає застосування знань шляхом виконання певних елементів професійної діяльності; по-друге, використання інтерактивних методів вимагає спеціальної розробки дидактичного забезпечення. Викладач, який застосовує інтерактивні методи навчання студентів, свідомо відмовляється від традиційної ролі педагога, який володіє знанням і транслює його, натомість позиціонує себе на одному рівні взаємодії зі студентами, які об'єднані пошуком відповіді на поставлене запитання чи виконанням певної професійної дії. Змінюється й взаємодія між студентами, які всі разом залучаються до професійної діяльності.

Узагальнення освітньої практики дозволяє стверджувати, що в закладі вищої освіти можуть бути використані такі інтерактивні методи, як активне включення (метод Донахью), «круглий стіл», «експертна оцінка», «сократівський метод», «мозковий

штурм» («мозкова атака», «банк ідей»), «кейс-метод» та ін. Підкреслюючи виняткову ефективність «мозкового штурму», вчені проводять думку, що для нього є характерним прийому інверсії, згідно з яким вирішення завдання досягається шляхом зворотного перетворення. З огляду на це авторка пропонує кілька варіантів застосування даного методу: прямий мозковий штурм (передбачає пряму постановку проблемного завдання); зворотний мозковий штурм (застосовується при створенні будь-якої модифікації і полягає у виявленні в існуючому явищі, процесі, предметі максимальної кількості недоліків і розробці шляхів їх усунення в досліджуваній моделі); тінювий мозковий штурм (передбачає одночасну присутність/відсутність, участь/неучасть «генераторів ідей» у рішенні поставленої проблеми); комбінований мозковий штурм (використання прямого та зворотного мозкового штурму в різних комбінаціях); індивідуальний мозковий штурм (студент самостійно генерує ідею і дає їй власну оцінку) (Пеметун, 2007). Дослідники пропонують інші варіації методу і способи його організації: «вільне плавання» (студенти висловлюються в будь-який момент); «круговий турнір» (висловлювання здійснюються по черзі по колу); «заплющення очей» (студенти висловлюються із закритими очима, що сприяє їхній розкутості, отже й збільшенню кількості ідей) та ін. (Сисоева, 2011).

Дослідження свідчить, що активізації студентів на занятті, формуванню навичок співпраці, творчому обговоренню поставленого завдання сприяє організація роботи в малих групах (3–7 осіб), при цьому кожен учасник під час групової роботи виконує певну роль (наприклад, організатор, виконавець тощо). На практиці використовуються різні способи розподілу на групи (довільний, за номерами, за інтересами та ін.). Після колективного обговорення, відкритого діалогу між членами групи приймається рішення, яке аргументовано доводиться до відома всіх членів колективу.

Установлено, що формуванню професійного досвіду майбутніх фахівців значною мірою сприяють творчі завдання, які

завжди носять проблемний характер і вимагають від суб'єктів навчальної взаємодії творчого підходу. Проведене дослідження переконує, що, в цілому, проблемні завдання становлять основу будь-якого інтерактивного методу. Проблемні завдання не передбачають єдиного правильного рішення, а тому їх використання сприяє створенню атмосфери ділового зацікавленого спілкування всіх суб'єктів навчання, мотивуючи студентів до творчого реалізації завдань. Учені підкреслюють, що з огляду на це основною складністю є добір проблемних завдань, які повинні відповідати таким вимогам: викликати пізнавальний інтерес; спиратися на вже існуючі знання; знаходитися в «зоні найближчого розвитку»; розвивати професійне мислення тощо.

Значні перспективи щодо застосування на практичних і лабораторних заняттях, на наш погляд, має метод обговорення конкретних ситуацій (кейсів). Конкретна ситуація являє собою виклад послідовності подій із набором фактів у вигляді схем, таблиць, графіків. Із неї випливає реальна проблема, яка потребує вирішення. Майбутній педагог повинен проаналізувати ситуацію, вибрати релевантну інформацію, структурувати її для чіткої характеристики даної проблеми і сформулювати можливі шляхи її вирішення.

Тренінг – один з інтерактивних методів навчання і соціально-психологічного розвитку особистості майбутнього фахівця. Тренінги складаються з комплексу різноманітних вправ та ігор, об'єднаних в систему невеликими теоретичними модулями (по 5–15 хвилин). Вони досить різноманітні за цільовим призначенням (від навчальних і розвиваючих до психокорекційних і психотерапевтичних), змістом, формою (тренінги, семінари-тренінги, тренінги-марафони та ін.) і технікам проведення. В якості основних цілей соціально-психологічного тренінгу в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців можна виділити такі позиції: фасилитація психологічних змін особистості; підвищення соціально-психологічної компетентності учасників педагогічного процесу; розвиток у них здатності ефективно взаємодіяти з середовищем; формування активної соціальної

позиції суб'єктів навчальної взаємодії; розвиток у них здатності виробляти значимі позитивні зміни у своєму житті та житті оточуючих людей; формування нових компетентностей.

Метод проектів – система навчання, при якій студенти набувають знання та вміння в процесі самостійного планування й виконання практичних завдань-проектів, які поступово ускладнюються. Проект – це комплекс пошукових, дослідницьких, розрахункових, графічних та інших видів робіт, виконаних майбутніми вчителями самостійно, але під керівництвом викладача, з метою практичного або теоретичного рішення педагогічної проблеми. У роботі над проектом виділяють кілька етапів: проблема – планування (проектування) – пошук рішення – продукт – презентація – портфоліо-папка, в якій зібрані всі робочі матеріали проекту (чернетки, денні плани, звіти та ін.). В основу методу проектів покладена ідея, яка визначає сутність поняття «проект», – його прагматична спрямованість на результат, який можна отримати при вирішенні практично/теоретично значущої проблеми. Цей результат можна побачити, осмислити й застосувати в реальній практичній діяльності. Для його досягнення необхідно навчити студентів самостійно мислити, знаходити та вирішувати проблеми, залучаючи з цією метою міждисциплінарне знання, вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, прогнозувати ймовірні наслідки різних варіантів рішення.

Узагальнення досвіду використання методу проектів у професійній підготовці майбутніх педагогів свідчить про важливість дотримання певних вимог, з-поміж них: наявність значущої в творчому плані проблеми/завдання, що вимагає інтегрованого знання, дослідницького пошуку для її вирішення; практична, теоретична, пізнавальна важливість очікуваних результатів; самостійна (індивідуальна, парна, групова) діяльність студентів; структурування змістової частини проекту (із зазначенням поетапних результатів); використання дослідницьких методів, які передбачають певну послідовність дій; висунення гіпотез вирішення завдань; обговорення методів дослідження, способів оформлення кінцевих результатів (захисти, творчі звіти

та ін.); збір, систематизація й аналіз отриманих даних; підведення підсумків, оформлення результатів, їх презентація; висновки, окреслення наукових перспектив.

Отже, використання інтерактивних методів навчання істотно збагачує навчальний процес, підвищує пізнавальний інтерес студентів, орієнтує їх на практичну спрямованість знань і надає можливість для розвитку професіогенезу майбутніх педагогів у закладах вищої освіти. Нестандартна організація навчального процесу створює умови для багатовимірного засвоєння навчального матеріалу, розвитку навичок аналізу й самоаналізу, становлення активної суб'єктної позиції, формування соціально-педагогічного досвіду студента. Водночас до низки проблем, що виникають у ході використання інтерактивних методів слід віднести: значні зусилля викладача щодо їх теоретичного обґрунтування та створення відповідного освітнього середовища; низьку мотивацію в деяких студентів (принцип добровільності є домінантним в реалізації інтерактивних методів); методи інтерактивного навчання не завжди узгоджуються із встановленими тимчасовими рамками традиційного навчання.

Список використаних джерел

1. Пометун О. Энциклопедия интерактивного обучения. Москва : Киев, 2007. 117 с.
2. Сисоева С. О. Интерактивні технології навчання дорослих : навч.-метод. посіб. Київ : ВД «ЕКМО», 2011. 324 с.

Скороход Ярослава Ігорівна,
магістрантка групи М-51, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, асистент учителя у 5 класі ОЗ Котелевської гімназії № 1 імені С. А. Ковпака, yaroslava.skorohod@gmail.com

ІННОВАЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ АКТИВІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ

Поняття «інноваційна методика навчання» є полікомпонентним, оскільки об'єднує усі ті нові й ефективні способи